

A MÁSSÁG MINT ÖNKÉP. MEGNYITÓ SZAVAK AZ MMIKL FOTÓKIÁLLÍTÁSÁHOZ*

A „saját” szinte mindig ismerős. Látszólag. Mert hát csupán a kontraszt teszi ezt, hiszen a Másik fölöttébb ismeretlen az esetek többségében, s az is marad mindaddig, míg csak azt nem hisszük, átlátunk már rajta... De hisz épp ilyenkor csalódunk a legnagyobbat! A más, a másság, a Másik szemügyre vételekor is azt látjuk elsősorban, amit látni szeretnénk, a másság a mi másságunk valójában!

A mások másságának belátásával talán ugyanígy van ez, s éppen ezért mi sem nehezebb, mint a másság dokumentálása az élmény révén, a másság fotózása az esemény és üzenet együttes szándékával, vagy mindezek alapjaként már az a megszólalás is, amely nem az Én-t akarja megnyilvánítani, hanem a Mást.

Az itt kiállított fotókon a másság valamiképpen összehangzóan, harmonikusan jelenik meg. A másságot a lélektan, a néprajz, az etnikai kutatások, a szociológia, a migrációs elemzések és még számos társadalomtudományi vagy megismeréstudományi terület veszi gyűjtőkörébe. A kulturális antropológia számára (mert hiszen a kiállítók java többsége e szaktudományban végezte tanulmányait vagy folytatta tevékenységét) a Másság mint alapanyag, a másság megértése mint alapvető vállalat, a tudásterület legfőbb programja van jelen. Önmagunk vagyunk akkor, amikor Mást vagy Másokat látunk, kutatunk, fotózunk vagy megértünk...

A másságnak mindig van érvényességi korszaka, s van észrevétlenségi állapota, rejtekezése. A legfelszínesebben persze mindenütt ott van, de a mindent nem lehet ábrázolni, sem megérteni, sem érvényesen vagy hitelesen felmutatni.

A másságnak is vannak divatkorszakai. Ilyen a mi korunk is. A másokat semmibe vevő szemléletmódot önzőnek, törekvőnek, morális gengszteriségnek látja a másságot becsülő, viszont nem is érti az intoleráns felfogású. Ennek dacára, a másság új

* A *Kulturális másság képekben* című fotókiállítás a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus támogatásával és az Antrop-Arte Kulturális Egyesület kivitelezésében 2008. október 20-26-ig tartott nyitva.

korszaka (talán a második világháború óta, talán Claude Lévi-Strauss *Faj és történelem* című kötetcskéje óta először) ismét divatba jött, elfogadással van körülvéve. E kis könyvecske (UNESCO, 1952) a fajok közötti összhang hiányát és lehetőségét tette mérlegre, a rasszizmusról értekezik a háborút és emberpusztítást átélte Európa, illetve a gyarmati sorból felszabadulni törekvő Európán túli világok szemszögéből. A szerző ránk bizonyítja, hogy etnocentrikusak vagyunk, vagyis többre tartjuk a magunkét mindenkiénél, akár sikerről, akár élet színvonalról, akár gondolkodásmódról vagy erkölcsről van szó. Az emberiség (akkor még mindenképp nagyobb része, de ma is java többsége) nemcsak a történelmi győzelmek, sikeres kultúrák, hirhedett birodalmak vagy hódítások, halmozódó gazdagságok és fokozódó tempójú rablások siker-történetének részese volt, hanem mindenekelőtt a „jogosultságok”, „felkentségek”, elbizakodottságok részese, amely vakká tette más kultúrák és a Mások sajátlagosságának, eltéréseinek, azonosságainak és többleteinek elismerése iránt. Amit Lévi-Strauss akkor e kötettel kérdezett, az voltaképpen az etnológusok és antropológusok fő kérdése: hogyan ismerhetők meg más kultúrák, hogyan érthetők meg más létmódok, más tájak és emberek, másféle felfogások, avagy *A Mások* általában... S itt most épp antropológusok válaszolnak, avagy fotósok, akik antropológiául is értenek, akiket őszintén érdekel egy indiai táncos talányos öltözete vagy arckifejezése, egy politikai akciócsoport szimbólumhasználata, egy dogon szertartás rendje vagy egy indián születési szertartás színessége...

A másság iránti elfogultság vagy utálat, a sajtóságosság elismerése vagy megvetése, az egységesség pártolása vagy épp az eltérések kedvelése korszakosan, hullámtermészete szerint alakul. Épp most, alig két hete nyílt a Néprajzi Múzeumban egy kiállítás *A Másik* címen,** ahol a másik mindig

** *A Másik. Évezredes hiedelmek, végzetes téveszmék, kulturális sokszínűség.* Néprajzi Múzeum, Budapest, 2008. szept. 26. – 2009. ápr. 6.

nagybetűvel írott változatban szerepel. Ott is számitanak a sztereotípiáidra, a képzelt ismereteidre, a védekező reflexedre, de valójában épp a megszólításod, épp a tárlók, tárgyak és képek összehatása adja, hogy végül már képtelenségnek tekinted az egyszínűség szeretetét, az egyminőségű elfogadását az identitások sokféle színességének láttán. A tárlat fenn bizonyítja, amit itt a fotók is tükröznek, hogy valójában a másság nem az azonosághoz képesti állapot, hanem a különbségek egyezése inkább, s ha épp a különbségekre fókuszálod érdeklődésed, akkor *a másik is te vagy*. Sőt, mindig mi vagyunk a mások (is). Önmagunknak ugyan lehetnének egyediek, de másoknak hasonlóképpen távoliak, idegenek, furcsák, sajátosak maradunk csupán... Kinek élmény ez, élvezetes és változó, kinek meg nyűg és nehézség, az eligazodás lehetetlenségét kínáló. De hát miért is, miben is kellene eligazodnunk...? Ebben segítenek nekünk az itt kiállított fotók is.

Lehet persze látogató nem is kevés, kinek nem az antropológia „közhelyes” definíciója a kérdéses itt, hanem a fotósok, néprajzosok és antropológusok reflexiója, válasza erre a főkérdésre. A Másság fő kérdése azonban nemcsak a néprajz, az etnográfia vagy a folklór, a szociológia vagy a kommunikáció-elmélet, a szociálpszichológia vagy a színházművészet alapkérdése, hanem a mindennapi lét egyik igazoló-önigazoló formája, olyan fikció, amely az önmeghatározás indirekt formáját veszi elő akkor, amikor az Én saját létére kérdez. Arra a kérdésre: ki vagyok én? – lehet triviális magamutogatással válaszolni: Én én vagyok! De lehet indirekten is: Én az vagyok, aki nem a másik, aki nem azonos a többiekkel, akinek megvan a maga mássága a többiek azonosságai között is. Ebben a játékban tehát kívülről szemléljük magunkat, „étikusán”, ahogyan a generatív grammatika a „fonetikus”, az alaki mivoltában és formai sajátosságai alapján írja le a szót, a kifejezést, a tartalmat. A kultúrák kutatója vagy fotósa leggyakrabban egy másik kultúrából jön, ami persze más kulturális mintákat, más kultúra-élményeket, más és más kultúra-fogalmat takar, melyet a kutató fel kell függeszsen, amikor társadalmi terepére, számára jobbra idegen földre érkezik, ahol minden és Mindenki Más. Sőt, első élményei között arra kell ráébrednie, hogy bár nyitottnak mutatkozik a mások másságának megismerése közben, nem azok a Mások lesznek mások, hanem főként ő maga lesz más a mások számára, merthogy azok a saját különbözőségeikhez már hozzászoktak (ha akartak), de a jövevény mássága mindegyiküknek menthetetlenül új élmény.

A kölcsönös másság tehát a két különböző világ, a kutatóé és a kutatóttaké közötti első, legfontosabb, de egyúttal a legbiztosabban tudható *eltérések közötti azonosság* élménye. Mégcsak nem is kell hozzá kutatónak lenni, elég, ha lemegyünk az utcára, bétérünk egy könyvtárba, vagy komolyabban elgondolkodunk szerelmünk és ideáljaink másságain... – azonmód átláthatjuk, mennyire más mindenki!

A fényképek birodalmában a kultúrák közötti különbözőség persze már részben esztétikai kérdés is: a kifejezés objektívált formája, a fotós nézőpontja, a közelség és távolság kérdése a kiszemelt szituációban már önmagában is kihívásokkal teli. A leggyakrabban ezt fényképezésre érdemes állapotnak tekintik a befogadók, és szinte közhelyig ismert a fotó-skalpokat gyűjtögető turista, aki egy idegen kultúrában nem elsősorban átél, hanem rögzít, lenyomatot készít, kvázi-élményt vadászik. A fotós és tárgya közötti viszony ekképpen olyan problémaként jelentkezik, amelyben nem a kultúrák, nyelvek, népek sokféleségének találkozási, közös építési kísérlete jelenik meg, hanem inkább az eltérés, a másságok kiváltotta ellenérzés állapota, a kuriozitás vagy az egzotikum iránti elszánt vágy... – ami azonban igen távol esik az autentikusság feladatától. Mint a fotós, mind pedig a megszemélyesített, ábrázolt alany veszít tehát „érintetlenségéből”, a épp a fénykép készülésekor hatnak egymásra elkerülhetetlen intenzitással.

Az itt látható fotók és alkotók mindegyikéről szólni szinte lehetetlen ebben a rövid bevezetőben. Hadd kérjem hát elnézését a Tisztelt Szerzőknek, akiktől csupán utalásképpen idézek föl egy-egy munkát, nem becsülve kevesebbre a Többiekét, s a többi másság-ábrázolásokat. Antropológiai nézőpontú fotókról lévén szó, szinte nem is szorul magyarázatra a tudományterület és a fotók kapcsolata. Ami Farkasné Bereczki Mária csoportlélektani és mentális szférák iránti érdeklődését illeti, a másságot már maguk a szereplők, ötotetük és rítusaik is közvetítik, miként ugyanez látható Kresmery Pap Réka vagy Pillár Éva képein. Nem tér el ettől Aczélné Halász Magdolna fotóinak tematikája sem – az autentikusság igényének épp antropológiai témaválasztásuk révén felelnek meg. Átmenetet közvetítenek Ijjas Zita alkotásai: a mindennapi élet felől, de a tradíció eseménye, a kvázi-hagyomány irányában tett feltáró lépései a megnevezés és az interpretáció határán járnak. S végül, de már sokkal inkább a mindennapi élet, a szimbolizáció jelen társadalmunkra jellemző megjelenésmódja a választott témaköre Rékai Miklósnak, aki az Árpád-sáv tematikájával kihoz bennünket a hagyo-

mányórzó világokból, s bevezet a hagyományteremtő jelenbe. S épp ez utóbbi tematika veti fel a legélesebben a kérdést: hogyan is érthetnénk meg, miként is fogadhatnánk be ennyire eltérő kultúrák univerzumait? S nem kell-e a magunkét áldoznunk cserébe, ha sikerül is átjutnunk e kultúrák saját kerítésein egy másikba, a szimbolikus beszédmódok földrézére...? Hiszen az itt látható fotóknak talán ez ad szimbolikus szárnyakat, ez teszi őket jelentéshordozókká s építi őket olyan kompozíciókba, melyekben szinte sosem találhatók eredetileg, de amelyek mégis organikusán artisztikus közegé válnak azáltal, hogy műalkotásba szerveződnek...

Tudjuk, hogy a törzsi művészetek leírásában, a törzsi életmódok megörökítésében milyen kiemelkedő szerepe volt és van még most is a kulturális antropológusoknak, akik a maguk hétköznapi konkrétságában fedezik fel az ismeretlen világok népeinek jellemzőit. Népekét, akik az euro-amerikai kultúra számára ismeretlenek – ezért szinte nemlétezőnek tartják őket..., vagy más népekét, akiket látszólag ismerünk a térképről vagy a regényekből, de végtére is sosem lettek társainkká a szó megértést és befogadást tükröző értelmében. Ismerni véljük őket, az indiai táncosokat, a nahua indiánokat, a dogon harcosokat, az óceániai szigetvilág őslakosait, mert láttunk róluk filmet, fotót, mert megjelentek róluk könyvek és cikkek, továbbá mert az ember egyetemességéről meggyőződve lévén, nem tesszük föl egyetlen és tájékozatlan kérdéseinket. Ezek azonban nem a szépzésztudomány kérdései a fotókat illetően, hiszen az etnológia tudományának alapvető érdeklődése a kulturális különbségek, a másságok iránt volt és maradt a legelemből. Az antropológiai fényképezés azonban nem pusztán a másság felfedezése akar lenni. Hanem a ráébredés, az analógiák kereséséé, a hasonlóságok közötti eltérések és az eltérések közötti hasonlóságok kutatásáé. E fotókon időnként-helyenként talán megjelennek őseink, rokonaink arcai különféle formákban és kultúrákban, s úgy élethetjük át ezt, mintha mindannyian Azonosak volnánk – a közös Másság szellemét-szellemiségét követő lelkek, fényvel írt lények, akik dacolva az elmúlással, örök őrizői a kollektív összetartozás foszladozó illúziójának vagy álmának.

Az antropológiai fotózás, mint az Kunt Ernő iránymutató életműve alapján is közismert, olyasfajta relativizmust tükröz, amelyet gyakorolni sokkal nehezebb, mint megnevezni, de még ez sem egyszerű feladat. A fény erejébe vetett hittel üzenetet formálni alapjában véve univerzalista program, megtoldva a pillanat esetlegességének megisme-

rés-elméleti problémájával, tehát radikális etnikai relativizmust hordoz: minden társadalom tökéletlen, vagyis egyik se jobb, szebb, egységesebb vagy egyszínűbb, mint a másik. Ezt sugallja ama híres analógia is, amelyben Lévi-Strauss a kultúrákat mozgásban levő vonatokhoz hasonlítja: nincs olyan rögzített pont – vagyis a kultúrán túli pont –, amelyből a többieket megítélhetnénk. Az a benyomásunk, hogy egy kultúra *stagnál*, archaikumot őriz, lehet megalapozott vagy teoretikus, de ez is csupán optikai illúzió, hiszen ezzel csak az adott kultúra és a miénk közötti iránykülönbséget, eltérés-irányt vagy idői távolságot jelezzük. Az antropológus különleges képessége, hogy a saját kultúrájával kapcsolatos rosszérzéséből csíhol tüzet az idegen kultúra kutatásához, és visszatér, hogy a „hozádékkal” ezt a társadalmat gazdagítsa a megértés újabb lehetőségeivel. Önleidegenedés, önreflexió és önéletrajz egyfelől, továbbá az idegen elemzése, a rá való reflektálás másfelől elválaszthatatlanul összefonódik. És így aztán érthető lesz az is, hogy az egzotikum nemcsak becsapás és inproduktív torzítás, hanem a „precíz egzotikum” (ahogy Victor Segalen nevezte) a saját társadalmunk rejtett szubtextusainak megismerését segítő produktív erőnek bizonyulhat. Az antropológiai fotó ezért nem az egzotikum vadászatából áll. Az idegen kultúra tudományos kutatásában benne van a kutató személyes adaptálódni nem tudása és egzotikus képzelőereje, benne a kíváncsiság, a ráébredés, a tévedés, a félreismerés esélye is... Végül talán különböző személyes, politikai és kulturális fejlemények folytán az etnológus is az európai (vagy még közelebről: a magyar) identitás hitvallásához és védelmezéséhez tér meg képeivel. „Ha ezt a képletet az előzővel kombináljuk, világossá válik, hogy a cél az alapnak, az eszköz a felszínnek felel meg, s ez az érv az egység gondolatát erősíti meg. Figyeljük meg, hogy a cél és a feladat nem az észlelhető valóság elemei, hanem gondolati konstrukciók, szükségese hipotézisek, melyek a valóság megértését segítik” (írja Tzvetan Todorov Lévi-Strauss struktúra-felfogásáról, amelyből könnyedén megérthetjük, hogy nemcsak felfogásmódjaink, hanem olykor maguk a világok is javarészt konstrukciók).

Különösen igaz ez a fotóra nézve: mivel a lenyomatvétel a funkciója – nem pusztán az élő, változó, a stagnált állapotot érzékenyen cáfoló *interpretáció* lesz belőle, hanem valójában olyan konstrukciók e művek, amelyek nem óhajtanak az etnográfiai eredetiség státuszába lépni, s nem pusztán visszanyúlnak valamely „meghaladott” múltba, hogy át-

lopják a mi világunkba az ő világukat... E fotósok többsége nem hízeleg magának azzal, hogy mint egy „értelmet ad” a témeköröknek, hanem mert nem is fosztják meg őket értelmüktől, inkább átnevezik és honosítják, saját tónusukban antropomorfizálják őket. Történesek rendjéből és rítusok jelentés-szövedékéből állanak ezek a konstruktumok, s szerzőik körükön fonják fő funkciójukat, a „mindent elfogadni tudás” képességét. Benne van ebben a játékban, az anyaggal való incselkedésben az idézet, a parafrázis, sőt a szimbólumfejtés szándéka is jelen van – de nem utánozni vagy kiállítani szeretné a dogon mitológia és szimbolika vagy a tradicionális indiai színjátszás elemeit, hanem *átélni (és újraátélni segíteni) az alkotási pillanat élményét.*

„Egy kultúra gazdagsága, illetve egy fázisának kibontakozása korántsem belső jellegzetesség; a megfigyelőnek az adott kultúra gazdagságához viszonyított helyzetétől, valamint befektetett érdekeinek nagyságrendjétől és sokféleségétől függ” – mondja ki ugyancsak Todorov, midőn Lévi-Strauss szellemiségéről értekezik. S ha szabad itt az analógiát használnom: a saját kultúrája gazdagságát, belső jellegzetességét és befektetett éveinek, a megismert embereknek, megértésüknek és szeretetüknek eszköztárát látjuk e fotók belső tartalmaiban megnyilatkozni. Nehéz eldönteni, hogy a fotók készítőinek szerepe mi volt: elsősorban etnológusok, akik a létezőt dokumentálják, vagy inkább alkotó művészek, akinek megismerő és feltáró, átvevő és átadó, de mindenütt elsősorban *értelmező és kapcsolatot kereső* szerepük nemcsak szuverén módon *teremtett* világot kínál, hanem e kultúrák közti megértés esélyét is. Ezért pedig az élmény örömeivel vagyunk hálásak Nekik.

A megértés árnyalatai, a sokszínűség érdekessége korántsem „botránys”, hanem természetesen is nyilvánvalóbb (magyarázatra nem szoruló) élményei lehetnek mindenkinek, aki nem riad az eltérések tudomásulvételétől. Ha tehát azt nézzük, mire való, hogyan hat és kinek szól e képek válogatott sorozata és egységbe fogott mikro-univerzuma, akkor egykönnyen belátható, hogy akár a tőlünk eltérő világok eltérő kulturális lenyomatai is lehetnek éppoly értelmezhetőek, mint a magunkéi.

A *Kulturális másság képekben* kiállítás rendezői a másik, az idegen, az ismeretlen megértését és megismerését egyszerűbben intézik el azáltal, hogy a kiállítás másság-lenyomatai szerint nem számolnak a nézői előítélet-alkotással, az értetlen felháborodással, a „le”minősítéssel és gúnyolással. A térbeli és időbeli kontraszt, vagyis a jelenségek földrajzi elhelyezkedése, közelsége és távolsága

éppúgy oka és tere lehet a megítélésnek, tévképzeteknek, ismerethiányon alapuló kezelésmódnak, mint az időbeli távolsága (például a kakaslövés esetében), vagy mint a honi léten túli mivoltuk (létmódok helyei, ismeretlen rosszlelkek ártalmai, rontások és rítusok hatásai, szakrális jelképek és mítoszok értelmezései Dogonföldön vagy Mexikóban). A Kulturális Másság fotókiállításon az emberábrázolások talányai és furcsaságai illusztrálják ezt az egyént körülvevő világot, mely a fantáziától a projekcióig, a természeti jelenségek és az emberek másságára ható okainak magyarázatáig, a határeseitek és a nem jellemző állapotok közötti különbségtételek formáig terjednek. A „benszüllött” persze mindenütt a sajátosan érthetetlen embert testesíti meg a leírásokban, de (mint azt már az újkor lélekelemző ismeretanyagából tudjuk) ez jobbra inkább a saját lélek, a saját tudat veszkődése önmagával. A más máshitűsége, a Másik barbársága, „hitetlensége”, netán a legszimplábban „állatinak” gondolt és nevezett veszélyessége végigkíséri a történelmet, belülről szítja az önazonosságot védő szellemet, erőt és akaratot. A gyarmatosítás traumája, az odautazás egzotikus bája és a belátások haszna együtt járt ugyan egykor, de a történesek feldolgozása mindmáig pszichogén alapja maradt a másokról való gondolkodásnak.

A másság mint civilizatorikus szintkülönbség megjelenítője, a kulturális minoritás-különbségekkel illetve másságok értékelésével olyan „hozama” volt a 19. század emberről, humán fajról való gondolkodásnak, melyet a mai napig „tényanyag” alapján „bizonyítható” különbségekként szeretnek felmutatni, s mely osztályozási, összehasonlítási és értékrendi sajátosságaival hozzájárult ahhoz, hogy az európai fehér ember „mindenki fölötti” világuuralmának adjon hivatkozási alapot.

A másik mint primitív, az „alsóbrendű” fajok közelítésének esélye a „felsőbbrendűhöz”, az eszkezeik, életmódjuk, nyersanyagaik, étkezésük, szokásaik alapján „leírt” állapot közelebb juttatása a „civilizált” euro-amerikai normához – évszázados programja volt a hangos gyarmatosításnak és rejtett etnikai semlegesítésnek. A kiállítás anyagában látható fotók ez eszmék hordozóiként azt tükrözik, hogy a huszadik század parlagi egzotizmusát éppen a tanulmányozott kultúrák felől megfogalmazó antropológusai a relatív különbségtétel, a komplex leírás mód, a saját kultúra belső értékei alapján összehasonlító szemléletmódok kísérleti eredmények révén vitatják az ember másságának példáit. A szaktudomány híresei, mint Bronislaw Makinowski, Marcel Griaule, Franz Boas, Róheim

Géza, Clifford Geertz, Boglár Lajos, Fél Edit vagy Hofer Tamás valójában csupán jelzés-értékű kísérleteket tettek egy tudásterülettel ellenpontozva az etnocentrikus, fajelméleti vagy merev manipulációs felfogásmódokat. Annak aláhúzása, kiemelése ez, hogy nem könnyen lehetséges mások tévedéseinek, félreértéseinek, hiedelmeinek, félelmeinek megértése: legyen az akár Európán kívüli, óceániai vagy ázsiai eredetű, nem vizsgálható, nem érthető meg, s még kevésbé fotózható a tolerancia igénye nélkül, a megismerés és megértés kötelezettségével, amely hozzájárulhat, közelebb vihet ahhoz, hogy korunk sokféle népeit, keveredő kultúráit, színesedő kölcsönhatásait ne kelljen a végzetes szándékú téveszmék büvkörében elvetni, hanem épp ellenkezőleg: lehessen ezek gazdagságát mint új energiát, mint új harmóniát, multikulturális vagy interkulturális folyamatot értékén mérni és komolyan venni.

A kiállítás mindezen tematikai gazdagságot, árnyalatfinom problémafelvetést, távolságtartó közelséget és invitáló kíváncsiságot tükrözi különböző stílusokban. Arra, hogy ennek pusztán esztétikai vetületeit boncolgassam, nem vállalkozhatok, mert nem hivatásom. Egészében a képek sora benfenntes módon meghív arra, hogy elmedi-

táljunk, elmerengjünk a másságok azonosságán és a hasonlatosságok eltérésein. A köztünk élő Másik vonásain. A változatokon, a látszatokon és valóságokon, képzeteken és leleplezéseken. Fogalmakon, melyeken látszólag már túl vagyunk, de még mindig tisztázatlanok, vagy helyzeteken, melyekben látszólag eligazodás-képesek vagyunk, de bénán viselkedünk. A másíkról, a másságokról szól, de Hozzánk intézi szavait, Minket leplez le, sőt Nekünk okoz fejtörést, amikor Rólunk szól. Értünk teszi mindezt, Mindannyiunkért, akik úgy hisszük sokszor, hogy kultúránk közös, hogy közösségünk kulturált, s hogy mindazok, akik nem ide tartoznak, szükségképpen kulturálatlanok és idegenek... Pedig ha ez tényleg alapos tudásunk, komoly hitünk és biztos álláspontunk volna, akkor éppen-séggel csak saját ellenségeinkre haragudhatnánk, akik nem mások, mint mi magunk... Ehelyett már az is elegendő volna, ha saját magunkat is mindenkor Más(ok)nak tekintenénk...

(Elhangzott a „Kulturális másság képekben” c., az Antrop-Arte Kulturális Egyesület és a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus antropológiai fotókiállítása és műhelybeszélgetésén. Fotókiállítás, megnyitó 2008. október 20.)

